MONITOR

Na R. P. 1774.

Nro: XVII.

Dnia 26. Lutego.

Differ, habent parvæ commoda magna moræ.

Ovid.

* * *

Zwlecz Interes: małe zwłoki,
Wielkim zyſkom ścielą kroki.

Mości Panie MONITOR.

JAko w przeſzłym liście miałem honor wyłuſzczyć zdanie moie W. M. Panu, chcąc pokazać naganną niecierpliwość owych Jchmciow, co to wſzyſtko radziby czynić podług przyſłowia iak z procy: tak y dziś do tegoż iedynie zmierzam celu, żeby

R do-

dowieść, że ieżeli zawſze w wielkiey wagi rzeczach wielkiey rozwagi trzeba, tedy tym bardziey teraz.

Nie tayno to ieſt nikomu, o czym teraz Rada, y iak wiele ieſt wielkich Intereſſow, ktore oſobliwſzey potrzebuią roſtropności, y ktorych Polityczna Profeſſya ledwo doſięgnąć może; trzeba zatym długo y tęgo myśleć, żeby beśpieczeństwo ſwoie obwarować, à dopieroż od obawiaiącey ſię y nie iako wątpliwey myśli uwolniwſzy Radzące umyſły, tym śmieley y żywiey pomyślić o ſkutku. Prawda że czaſem fortuna nie da ſię trzymać czaſowi w niewoli, y ſą czaſem godziny, ktore ludzkie umyſły nad ſpodziewanie zwykły ułacniać tak dalece, że czego lata y wieki nie dokażą, to iedna czaſem chwila dobrze y rzeźwo zażyta wygrawa: Tak Juliuſz Ceſar wſzyſtkich Obywatelow Rzymſkich, ktorzy do ſtrony iego wiązali ſię, nic nie uważaiąc garnął do ſiebie y prętkie-

mi

mi rezolucyami pozyskał sobie, wiedząc dobrze, że sprzyiania ludzi y okazyi nie zawsze się mogą kiedy chcieć nakłonić, naylepiey te prętkością pozyskiwać, kiedy się same podaią. a) Często albowiem rzeczy dobrze nakierowane, przez nie rychłą rezolucyą odmieniaią się albo interessem, albo nadzieią, albo odmianą szczęścia, dobrze tedy robi, kto rzeczy podług czasu łowi.

Coby były pomogły wszystkie naymędrsze rady Rzymskie, ktore o zatrzymaniu Hiszpanii odpadaiącey czyniła ustawicznie tamta Rzeczpospolita, gdyby był *Publ:* Kornelius przeprawiwszy ludzi przez *Iber* nie pośpieszył do tamtych Obywatelow, ktorzy iuż bez nadziei będąc o nowych zamyślali rzeczach? b) Często tedy y prętkość rezolucyi wiele może w radach nagłych: Z tym wszystkim koniecznie potrzebna iest poźność y przewlokłość w takich zwłaszcza okazyach, ktore oporem y tru-

a) Jul. Cæs: de Bel. Civil. L. 1. b) Liv. L. 24.

y trudnością zawikłane nie mogą bydź do razu ułacnione: Czas tedy tego Lekarzem bydź musi (mowi Seneka) czego żadne sposoby nie wymogą *Quod ratio nequit, sæpe sanavit mora.* c)

Kiedy idzie o przetrwanie, o pozyskanie sobie czego trudnego, y iako mowią, *żeby nie spłoszyć*: kiedy ludzie y okazye nie dadzą się do razu użyć, chyba za czasem y sposobami: Kiedy nie można Interessow skończyć chyba z szkodą y stratą: w ten czas niespieszność y że tak rzekę leniwsze rady, maią swoie zalecenie bardziey niż żywe y prętkie. Dla tego nie od rzeczy uczynił kiedyś *Jugurta*, że dawszy Rzymianom okazyą do niesmaku, kiedy do niego wyprawili Postow wypowiedaiąc mu woynę: On bawił ich umyślnie, zwłoczył, radę przetrzymywał, à tym czasem przez inszych rzeczy miedzy soba, à Rzymiany pomięszane ułacniał y spokoił. *d*)

Dłu-

c) Sen: Tragæd: *d*) Salust: in Jug.

Długa tedy y przewlokła rada w ten czas iest naybardziey potrzebna, kiedy odwłoka żadnego niebeśpieczeństwa przynieść nie może, à prętkość nie zda się bydź zdolnym lekarstwem do uleczenia złego. Albo kiedy rzecz odmiany potrzebuie, ktora nagle stać się nie może: bo każda odmiana przyrodzonym sposobem musi bydź trudna, do razu nie może bydź skuteczna y z lekka beśpieczniey odbiera swoy skutek. Przeto też spytany raz *Bias* Filozof, ktoryby był na świecie naylepszy Konsyliarz, odpowiedział: *Czas*. Y nie zawiodł się na tym, bo czego ludzie domyślić się nie mogą, często poźny czas pokaże y nauczy. A czasem krotka odwłoka wielkim pożytkiem nadgradza się. Jako czytamy w Historyi Ludwika XI. Krola Francuskiego, że gdyby było Miasto Nansy nie pokwapiło się prętką radą do Kapitulacyi, w trzy dni Xiąże Burgundski uwolniłby ie był od Nieprzyiaciela.

Jest

Jeſt zgoła iakaś miara w radach tego świata, że gorącość y prętkość w zawikłanych radach bywa niebeśpieczna: uwaga zaś y zwłoka wielkim umysłom y Mądrym Monarchom czyni nie iaki reſpekt y obronę od drugich: Krotko mowiąc, iako we wſzyſtkich rzeczach tak y w radzie ſą pewne ſtopnie, miary, za ktore ſię wykroczyć nie godzi, à te czaſu, okazyi y ludzi znaiomość, czyni doſkonałe. *)

Nie wedle iedney tylko maxymy, rády w Kroleſtwach idą: każda Prowincya ma oſobną właſność, do ktorey ſpoſobić wiadomość rzeczy każdemu należy, ktory doſkonale radzić zamyśla. W Monarchiach Konſyliarz Cnotą y wiadomością rzeczy wſzyſtko pomiarkuie: W wolnych zaś Rzeczach-poſpolitych od ambicyi, łakomſtwa y podchlebney wolności umyſł daleki, nayleprzy ieſt do dania zdrowey y doſkonałey rady. Dla tego chwalą Hiſtorye Agrykolę, że chociaż za Panowania Domicyana nikt nie śmiał zdrowey dać rady: Agrykola iednak mądrym y roſtropnym pomiarkowaniem umiał zły umyſł Domicyana do dobrego kierować e)

Czaſem ci, dla ktorych dzieie ſię rada, ſą okazyą do złey rady: Podchlebſtwo y pretext wolności ſą ponęty do obłudy w radzeniu: w Monarchi-

e) Tacit. L. II Annal.

*) *Eſt modus in rebus, certo ſtant omnia fine,*
Quos ultra citraque nequit conſiſtere rectum.
Horat.

narchiach rownie iak w Rzeczach-pospolitych maią rady te pospolite zarazy. Niewolniczy umyśł y interessem zarażony skłonnieyszym iest do Podchlebstwa, wyniosły zaś y złośliwy do zamieszania pod pretextem wolności.

Czego iednak w niespiesznym Rozważaniu y naradzaniu się naybardziey strzedz się potrzeba, iest to żeby nie dać mieysca owym prożnym rozwodzeniom się, ktore są naywłaściwsze owym, co to radę czczemi tylko ozdabiaią słowy, a nie prawdą y rozsądkiem szczerym; y dla tego bardzo dobrze Chilon u Plutarcha chcąc pochwalić Rząd dobrze postanowioney Rzeczypospolitey, tak powiedział: *że naylepsza iest takowa, ktora w radach bardziey Prawa niż wymowy słucha.* f)

Znaczne ruiny Państw nieznacznie robiły się z omamienia wymownych, ale tylko swey korzyści szukaiących Radzcow: szukali oni kredytu w Narodzie uięciem sobie przez wymowę umysłow, uymowali zaś ich kraszcząc swoie zamysły chęcią Swobod Narodowych y Kraiowey wolności: Czyliż nie tak upadli Grecy y Rzymianie? Każdy choć naygorszy nie może powagi y kredytu nabyć chyba pod pretextem obrony wolności; nabywszy, dopiero szkodzi, kiedy wzrusza zgodę Stanow wewnętrzną y odmęt sprawuie potrzebny swoim Interessom skrytym. Te to są drogi, ktore nieostrożna Rzecz-pospolita płaci ruiną całości swoiey: *Ut Imperium evertant, libertatem praeferunt: si perverterint, ipsam aggrediantur.* g)

Na takich pozorach w każdey radzie znać się potrzeba: są bowiem czasem łagodne, ale zawsze szkodliwe.

Nie,

f) Plutar. in Comm. g) Tacit. 4. Hist.

Nie racz W. M. Pan gardzić temi uwagami, ktore mu przesyłam. Rodak iestem tego Krolestwa y Syn tey Oyczyzny. ktorą widzę nachyloną: nie mogąc tedy inszych dać dowodow mego przywiązania ku niey, ponieważ Stan moy cale partykularny nie pozwala mi bliżey podpierać iey: przynaymniey chcę tym sposobem oddać Jey hołd moy y daninę powinna, gdy piszę na pokrzepienie tych, ktorzy tę kochaną Matkę ledwie też dychaiącą, radami swemi y myślenem o niey, iako mogą trzeźwią.

Jestem W. M. Pana Uniżonym sługą
A. T. Myślewski.

Dat. w Powolnowie
D. 12. Febr. 1774.